

С. В. Васильчак

доктор економічних наук, професор

Львівського державного університету внутрішніх справ, м. Львів

Ю. О. Гринів

здобувач ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долишнього НАН України», м. Львів

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ

У публікації підлягають розгляду питання особливостей обрання та формування регіональної організаційно-економічної підтримки інноваційного розвитку малих підприємницьких структур. При цьому обґрунтовано необхідність застосування методів та основних заходів державного регулювання інноваційної діяльності малих підприємств. Визначено основні проблеми розвитку малих підприємств в сфері інновацій та запропоновано шляхи їх вирішення шляхом втручання та підтримки з боку держави. Запропоновано алгоритм, відповідно до якого повинна бути сформована інноваційна політика регіону та який характеризує напрямок та стадії обрання конкретних шляхів її реалізації. Запропоновано механізм формування регіональної політики підтримки малого інноваційного бізнесу.

Ключові слова: інноваційний розвиток малого підприємства, регіональна політика, механізм формування регіональної політики підтримки малого інноваційного бізнесу.

Vasylchak S., Hryniv Y. PROVIDING REGIONAL SUPPORT INNOVATIVE SMALL BUSINESSES AS AN IMPORTANT ASPECT ECONOMIC DEVELOPMENT IN

The publication features subject to consideration of the election and formation of a regional organizational and economic support of innovative small businesses. Thus the necessity and application of basic measures of state regulation of innovative small businesses. The main problems of small enterprises in the innovation and the ways of their solution through intervention and support from the state. The algorithm according to which should be formed and innovation policy in the region is characterized by direction and stage the election of specific ways to implement it. The mechanism of formation of regional policy to support small business innovation.

Keywords: innovative development of small enterprises, regional policy, the formation mechanism of regional policy to support small business innovation.

Малий бізнес як одна з найважливіших рушійних сил розвитку економіки держави на рівні з повною «демократичністю» здійснення своєї діяльності, потребує державного регулювання та підтримки підприємництва. Малий бізнес – це основа формування середнього класу в суспільстві та створення робочих місць, тобто фактор стабільного соціально-економічного розвитку держави та демократизації суспільства. Будучи основою дрібнотоварного виробництва, такі підприємства є одними з основних постачальників на ринки товарів та послуг, а, відтак, формують структуру внутрішнього валового продукту та забезпечують можливість вільного вибору на ринках товарів та послуг.

Розвиток малого підприємництва є одним з основних напрямів проведення реформ в економічній системі держави, оскільки забезпечує еволюцію конкурентного середовища ринку через формування широкого кола власників підприємств. Даний аспект забезпечує підтримку та розвиток малого бізнесу в більшості розвинених держав Заходу. Так, серед основних переваг такого підприємництва варто виділити наступні:

- високий рівень адаптації до умов локального ринку;
- можливість ведення бізнесу на основі індивідуальних вподобань та планів;

- рівень незалежності в діях суб'єктів малого підприємництва;
- інтенсивність та гнучкість прийняття рішень в питаннях ведення бізнесу;
- низька потреба в первинному капіталі;
- здатність швидкої реакції на вимоги та зміни на ринку та можливість адаптації відповідно до даних вимог;
- можливість дії у тих сферах економіки, які є не вигідними для великих підприємств.

Розвиток малого підприємництва тісно пов'язаний з питанням організаційно-господарського новаторства. Створення продукції та надання послуг новими (іноді менш затратними) методами, відкриття нових ресурсних джерел для виготовлення товарів та нових ринків збуту для їх реалізації є джерелом інноваційного типу розвитку економіки регіону. Саме тому питання створення стабільного та сприятливого бізнес-середовища є одним з найважливіших при формуванні політики держави стосовно малого підприємництва.

Для визначення та формування регіональної політики не лише в сфері інноваційного розвитку підприємств малого бізнесу, а підприємств такого типу взагалі, важливим є визначення тих бар'єрів, які обмежують та сповільнюють їх розвиток. Серед них найбільш вагомий вплив на еволюцію малого бізнесу мають такі фактори:

- відсутність фінансових ресурсів: нестача внутрішнього ресурсу та складність залучення коштів з зовнішніх джерел;
- суми податкових платежів до бюджету;
- попит на місцевому та регіональному рівні;
- нормативно-правові рамки організації бізнесу;
- доступ до інформації;
- потреба пошуку кваліфікованого персоналу на місцевому ринку праці;
- обмеження різної форми для використання інновацій та новітніх технологій.

В Україні розвиток малого підприємництва характеризується передусім нерівномірністю концентрації суб'єктів малого підприємництва в регіонах та розподілу за видами економічної діяльності. Так, серед лідерів в даному питанні числяться м. Київ, Дніпропетровська, Харківська, Одеська, Київська та Львівська області. Щодо наступного чинника – зайнятості певним видом діяльності – ситуація наступна: більше 60% підприємств працює у сфері торгівлі, десята частина усіх суб'єктів малого підприємництва провадить свою діяльність у галузі АПК, стільки ж – у промисловості та будівництві.

Особливістю розвитку малого підприємництва в Україні є також різниця в чисельності зареєстрованих на території країни підприємств даного типу та реально існуючих та функціонуючих на ринку. Так, де-юре, в країні існує в 2,5 рази більше фірм, ніж фактично діє.

Враховуючи ці особливості, варто наголосити: формування загальнодержавної та регіональної політики підтримки та розвитку малого бізнесу в Україні має відбуватися відповідно до поставлених завдань та для подолання основних перешкод в діяльності таких суб'єктів господарювання.

Поступаючись за деякими факторами свого розвитку (можливості модернізації, залучення фінансових ресурсів, маркетингові дослідження тощо) великим підприємствам, малий бізнес потребує підтримки держави. Державна політика в цій сфері повинна базуватися на принципах:

- невтручання у виробничий процес
- системності державної підтримки бізнесу;
- адресності підтримки;
- соціального партнерства;
- стабільності нормативно-правової бази;
- розширення прав регіонів та локальних органів влади у сфері малого підприємництва.

Формування програми регіональної підтримки розвитку малого бізнесу передбачає використання прямих та непрямих методів впливу на діяльність підприємств (рис. 1). При цьому, систему заходів, за допомогою яких держава здатна впливати на обрання вектора подальшого розвитку малого бізнесу, можна поділити на три блоки [0].

Перший включає групу фінансово-бюджетних заходів, до складу яких входить грошово-кредитна, амортизаційна, антимонопольна та інвестиційно-інноваційна політика. Спільністю перелічених заходів підтримки бізнесу є фінансовий аспект їх проведення.

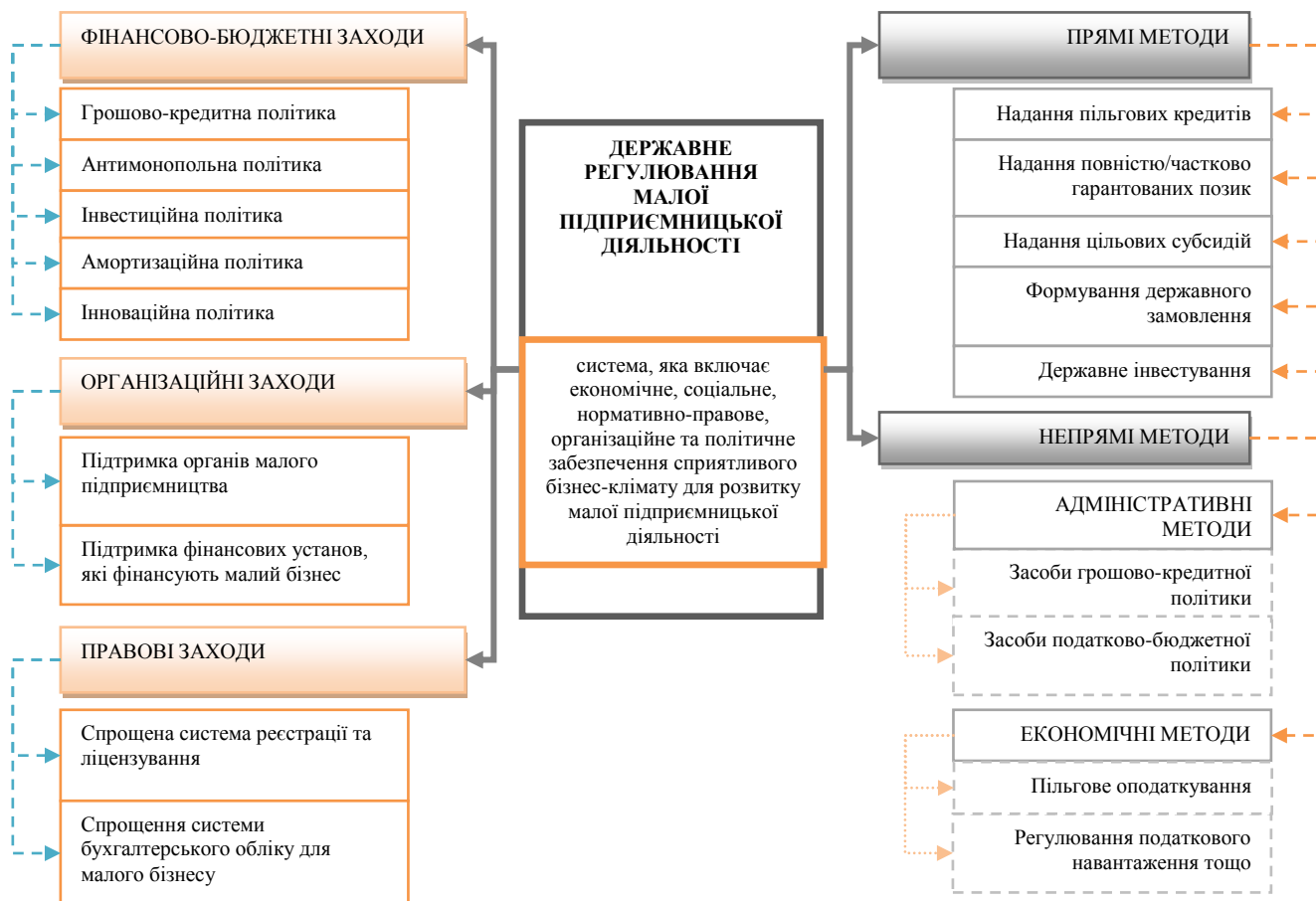

Рис. 1. Методи державного регулювання малого підприємництва

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Другий блок передбачає використання організаційних заходів, зокрема, державна підтримка структур, які представляють малий бізнес в Україні, а також фінансових установ та інших організацій, що фінансово забезпечують

бізнес дешевими кредитами та грантами. Сюди входить також інформаційно-аналітична підтримка малих підприємницьких структур.

До третього блоку віднесено заходи, сформовані на основі нормативно-правового визначення діяльності малого бізнесу. Сюди віднесено спрощення системи реєстрації та ліцензування представників малого бізнесу, спрощення ведення бухгалтерського обліку тощо.

Використання вищенаведених заходів для підтримки малого бізнесу застосовуються у тих сферах, галузях та в тих напрямках, які визначаються державою, чи регіоном, чи місцевими органами влади пріоритетними для соціально-економічного розвитку держави чи окремої території.

Сьогодні, коли розвиток малого підприємництва в країнах Заходу тісно пов'язують з питанням поширення інноваційних процесів в економіці, залучення суб'єктів малої підприємницької діяльності в Україні до інноваційної діяльності постало як особливо важливе. Основною проблемою в даному випадку виступає «відсутність умов для інтеграції малого підприємництва у процеси інноваційного розвитку вітчизняної економіки, що зумовлює заблокованість доступу малих інноваційних фірм до економічних ресурсів та ринків збуту» [2]. Залучення органів влади на регіональному рівні, а також органів місцевого самоврядування до опрацювання даних питань дозволить вирішити важливу соціально-економічну проблему, яка є причиною сповільнення темпів децентралізації в Україні, - перехід підприємницьких структур з безперспективних сфер діяльності у сфери, які розвиваються, тобто становлення нової інноваційної економіки регіону та держави в цілому. Враховуючи особливості реформування сфери державного управління та економіки на даному етапі розвитку Української держави, важливим буде наголосити на тому, що формування державної та регіональних інноваційних стратегій розвитку відповідно держави та регіонів, а також планування розвитку адміністративно-територіальних одиниць, зокрема, спроможних об'єднаних територіальних громад в напрямку підтримки малого бізнесу на їх територіях, залучення представників підприємництва до управління територією є однією з основних можливостей, ефективне та якісне використання якої дозволить забезпечити формування де-факто спроможних громад, які здатні забезпечити свою еволюцію фінансово та організаційно.

На даний час проблемі інноваційного розвитку малого підприємництва в Україні приділяється все більше уваги та на її вирішення направляється все більше фінансових ресурсів. проте, рівень інноваційного розвитку малих підприємств досить низький і залишається таким протягом тривалого часу. Серед основних причин варто виділити:

- низький рівень фінансової державної підтримки інноваційного розвитку малого підприємництва в Україні;

- низький рівень інвестиційних потоків спрямованих в дану сферу;

- низький рівень участі держави в формуванні ефективного та сприятливого бізнес-середовища та контролю за його розвитком;

- невизначеність держави в питанні підтримки конкретних напрямків інноваційного розвитку малих підприємств та дослідженні «майбутніх потреб» даних напрямків.

При цьому, існують проблеми, розв'язання яких можливе шляхом проведення окремих заходів, визначених у регіональних та місцевих програмах підтримки малого бізнесу. Проте, державні органи не вдаються до їх вирішення достатньо швидко та у відповідності до потреб підприємництва [4]. Серед них найважливішими є:

- функціонування більшості об'єктів інфраструктури підприємницької діяльності не відповідає потребам обслуговування інноваційних суб'єктів господарювання;

- кількість інфраструктурних об'єктів специфічного характеру в галузі інновацій зростає дуже повільно;

- низька якість діяльності об'єктів загальної та специфічної інфраструктури підприємницької інноваційної діяльності та низький рівень їх результативності;

- розподіл об'єктів інфраструктури інноваційної діяльності по території України дуже нерівномірний (бізнес-інкубатори, венчурні фонди, інноваційні фонди, технопарки тощо);

- на ринку, де функціонують інноваційні підприємства малого бізнесу відсутні або функціонують в дуже малій кількості державні та комерційні суб'єкти фінансового та гарантійного забезпечення інноваційної діяльності;

- інститут локальних інноваційних компаній, які є центрами мобілізації заощаджень дрібних приватних інвесторів, а також спрямовують фінансові ресурси на забезпечення реалізації важливих для відповідної території проекту, представлений в дуже невеликій кількості;

- невелика кількість технопарків, в яких забезпечується проведення наукових досліджень та виробниче впровадження результатів дослідження;

- проблема формування єдиної комплексної інфраструктури інноваційної підприємницької діяльності.

Основними завданнями регіональних органів влади в питанні формування ефективної регіональної політики підтримки розвитку малих підприємницьких структур в сфері інноваційного розвитку є [0, 4, 4]:

- планування підтримки інноваційного розвитку бізнесу на довго- та середньострокову перспективу, визначення пріоритетних завдань та їх підтримка на всіх етапах реалізації;

- розробка стимулюючого законодавства;

- розвиток інфраструктури, необхідної для реалізації інноваційної політики в регіоні;

- забезпечення та підтримка попиту на товари - результати інноваційної діяльності;
- формування концепції співпраці держави та бізнесу для реалізації запланованих інноваційних проєктів та заходів;
- підвищення рівня інноваційної культури в населення та бізнесу; інформаційний аналіз основних тенденцій розвитку світового ринку інновацій;
- формування так званих територій інноваційного розвитку та промислово-технологічних кластерів малого, середнього та великого бізнесу;
- розвиток фондового ринку та ринку венчурного капіталу.

Механізм формування регіональної політики підтримки малого інноваційного бізнесу показано на рис. 2.

Інноваційна політика регіону має бути сформована відповідно до певного алгоритму дій, які характеризують напрямок та стадії обрання конкретних шляхів її реалізації. Даний алгоритм включає такі послідовні кроки:

1. Аналіз стану інноваційної сфери. Ефективним методом проведення даного дослідження рівня розвитку інноваційної діяльності є SWOT-аналіз. В результаті проведення дослідження формується матриця (табл. 1) для повного визначення можливостей розвитку інноваційної діяльності малих підприємств в регіоні.

Таблиця 1.

Матриця SWOT-аналізу

1. Людські ресурси		2. Техніка і технологія	
Переваги	Недоліки	Переваги	Недоліки
1. ...	1. ...	1. ...	1. ...
2. ...	2. ...	2. ...	2. ...
3. ...	3. ...	3. ...	3. ...
Можливості	Загрози	Можливості	Загрози
1. ...	1. ...	1. ...	1. ...
2. ...	2. ...	2. ...	2. ...
3. ...	3. ...	3. ...	3. ...
4. Інфраструктура		5. Фінансування	
Переваги	Недоліки	Переваги	Недоліки
1. ...	1. ...	1. ...	1. ...
2. ...	2. ...	2. ...	2. ...
3. ...	3. ...	3. ...	3. ...
Можливості	Загрози	Можливості	Загрози
1. ...	1. ...	1. ...	1. ...
2. ...	2. ...	2. ...	2. ...
3. ...	3. ...	3. ...	3. ...

Узагальнюючи та співставляючи отримані результати проведеного дослідження, можна сформулювати певні висновки щодо розвиненості інноваційного потенціалу та ступеня його використання, а також перспективності інноваційної діяльності підприємств регіону чи відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

2. Визначення пріоритетів розвитку науково-інноваційної діяльності в регіоні. Звичайно, основною метою підтримки державою бізнесу є максимальний економічний та соціальних ефект від діяльності підприємств. Проте, не менш важливим є орієнтація на науково-технічні процеси в світі, зокрема, розвиток високих технологій.

3. Визначення способів досягнення поставлених цілей, що передовсім включає новий погляд на формування та діяльність у науковій сфері та її екзогенні взаємозв'язки, зокрема, з бізнесовими структурами, та розвиток регіональної інноваційної інфраструктури – створення інноваційних фондів, інноваційних банків, технопарків, венчурних фірм, бізнес-інкубаторів.

4. Вибір видів забезпечення формування регіональної інноваційної політики, що передбачає використання конкретних адміністративних та економічних інструментів забезпечення інноваційної діяльності в регіоні, а саме – формування ефективного організаційного, кадрового, соціально-психологічного та правового середовища інноваційної діяльності.

Досвід засвідчує, що саме на регіональному рівні управління можливе забезпечення формування ефективної інноваційної інфраструктури на основі реалізації інноваційних проєктів та програм, а також мотивування діяльності інноваційних підприємств. Саме органи місцевого самоврядування здійснюють управління та володіють детальною інформацією в питанні використання обмежених ресурсів. Тому саме для місцевих органів влади важливим є впровадження новітніх технологій та забезпечення ефективного управління даним процесом, оскільки від цього прямо залежить зміцнення ресурсної бази розвитку території, яка наслідком має зростання рівня життя населення.

Політика організаційно-економічної підтримки інноваційного розвитку малих підприємств на рівні органів місцевого самоврядування – це нововведення, сформовані відповідно до чітко поставлених цілей та реалізовані відповідно до основних функцій локальних органів управління з метою розвитку усіх складових муніципальної системи та формування нової високо результативної підсистеми. До таких нововведень можна віднести:

- стандарти результативності надання бюджетних послуг;
- формування нових освітніх та культурних програм;
- оновлення інвестиційного механізму;
- формування ефективного механізму бюджетного вирівнювання;
- пропозиція вигідних умов кредитування малого бізнесу в сфері технологічного прогресу;
- формування програм соціально-економічного розвитку території;
- ведення ефективної кадрової політики;
- розробка та удосконалення нормативно-правової бази на основі сучасних технологій керування.

Аналіз та вивчення нормативно-правової бази на державному та регіональному рівні спонукає до висновку, що в Україні на даний час не існує системного методологічного інструментарію в питанні інноваційного розвитку підприємництва з урахуванням реалій, викликів на внутрішніх та зовнішніх ринках. Основними проблемами, з якими зіштовхується сьогодні регіональна влада в питанні інноваційного розвитку підприємництва є:

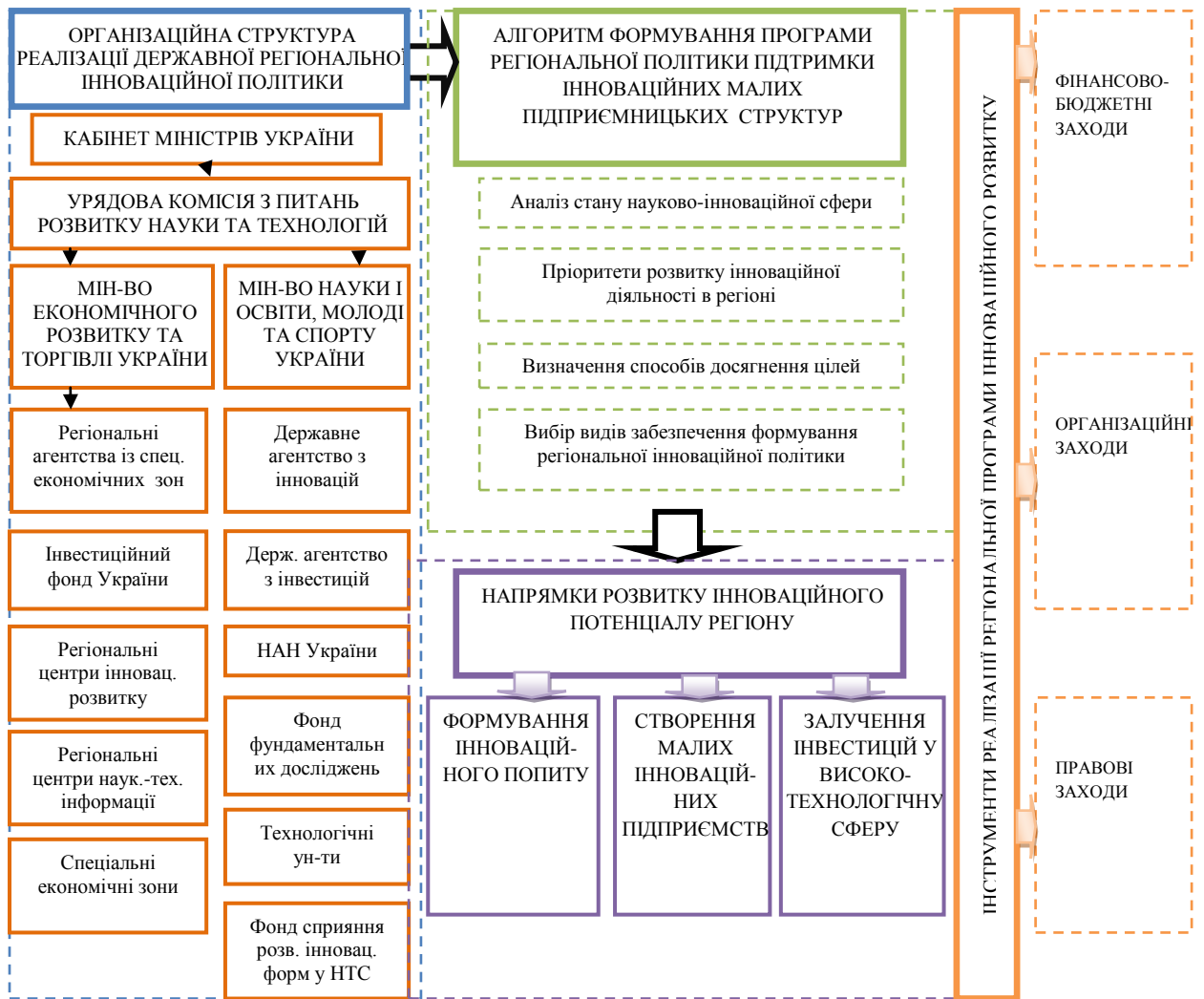

Рис. 2. Механізм формування регіональної політики підтримки малого інноваційного бізнесу

- недостатній рівень захищеності інтелектуальної власності суб'єктів господарювання, інститутів, фізичних осіб та органів влади;
- відсутність інформації про вироблені в регіоні товари та послуги, а відтак неможливість ефективного позиціонування їх на зовнішніх ринках та внутрішньому ринку;
- невідповідність сертифікації вітчизняної та іноземної продукції;
- недостатній рівень розвитку регіональних інноваційних систем та, відповідно, їх неспроможність надавати ефективну допомогу підприємницьким структурам в питанні відбору і освоєнні нових товарів та технологій;
- занепад системи середньої спеціалізованої освіти, що створює проблему пошуку кваліфікованих робітників;
- не сформованість локальних ринків, орієнтованих на вітчизняного виробника;
- брак інноваційної інфраструктури, технопарків.

Політика регіональної підтримки розвитку інноваційної складової малих підприємств має будуватися відповідно до таких напрямків:

1. Підтримка та заохочення розвитку академічного підприємництва у вищих навчальних закладах регіону:

- введення у ВНЗ навчальних програм з інновацій та підприємництва;
- формування мережі між факультетських лабораторій ідей «від студента до підприємця»;
- формування «інноваційних офісів» в університетах;
- організація наукових пікніків, семінарів, фестивалів та інших заходів для залучення студентів, абітурієнтів та учнів шкіл;
- підтримка профорієнтаційної діяльності ВНЗ та інших освітніх установ.

2. Формування попиту на інновації:

- забезпечення на регіональному рівні підготовки та перепідготовки кадрів з питань управління інноваційною діяльністю;
- формування консультативних центрів з питань інноваційного розвитку підприємництва;
- мотивування економічними способами малих суб'єктів господарювання до здійснення інноваційної діяльності;
- сприяння розвитку молодіжного підприємництва.

3. Формування тісних взаємозв'язків між освітою, наукою та підприємництвом:

- розвиток кластерного підходу в питанні інноваційного розвитку регіону та суб'єктів підприємницької діяльності, які його представляють;

- формування центрів передового досвіду;

- формування співпраці підприємств та університетів в питанні наданні останніми послуг суб'єктам господарювання;

- створення біржі високотехнологічної продукції та інновацій.

4. Забезпечення спроможності місцевих та регіональних органів влади в питанні формування інноваційної політики та розробки і реалізації відповідних програм:

- формування ефективної кадрової політики на регіональному рівні з питань управління знаннями та розвитку інновацій;

- формування відповідної організаційної культури органів влади.

5. Розвиток інноваційної інфраструктури.

6. Просування екоінновацій в межах регіону, формування мотивуючих факторів до просування даного процесу.

7. Формування політики сприяння розвитку інноваційної діяльності – як організаційної, так і фінансової.

Таким чином, формування політики сприяння інноваційного розвитку малих підприємств регіональною владою передбачає передусім забезпечення тісних взаємозв'язків між підприємницькими структурами, науковими та навчальними закладами. Це сприятиме передусім ефективному пошуку потенційних кадрів, розвитку наукового та освітнього секторів на основі фінансової незалежності та можливості прибуткової діяльності останніх, розвитку інноваційної діяльності підприємницьких структур. Іншим важливим напрямком є фінансове забезпечення розвитку інноваційних підприємницьких структур та мотивування малих підприємств до розвитку інноваційної сфери своєї діяльності. Пропозиція регіональною владою конкретних переваг та можливостей як результат конкретних інноваційних нововведень, які, окрім усього, забезпечують покращення виробничого процесу, - це основний спосіб забезпечення швидкого розвитку інноваційного малого підприємництва в Україні.

Список використаних джерел

1. Бондарчук Н.В. Напрями вдосконалення механізмів державної політики розвитку інноваційного потенціалу регіонів в контексті антикризового управління / Н. В. Бондарчук // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління. - 2012. - Вип. 1. - С. 89-95. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2012_1_14.

2. Калмиков О.В. Методи регулювання розвитку малого бізнесу у сучасних умовах / О.В. Калмиков // Економічні інновації: 36. наук. пр. — Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2011. — Вип. 45. — С. 93-96.

3. Кузнецова І.С. Перспективи розвитку малого інноваційного підприємництва в Україні / І. С. Кузнецова // Економіка і прогнозування. - 2003. - № 4. - С. 115-122.

4. О.В. Попело. Мале підприємництво як джерело економічного розвитку у високорозвинених країнах / О. В. Попело // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. - 2014. - № 3. - С. 122-134. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vcndtue_2014_3_18.

5. Парфенюк Є.І. Недоліки та напрями удосконалення регіональної політики державної підтримки розвитку малого підприємництва (на прикладі Львівської області) / Є. І. Парфенюк // Інноваційна економіка. - 2013. - № 8. - С. 138-142. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_8_31.

6. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / За ред. З. С. Варналія. – К.: Знання України, 2005. – С. 19.

References

1. Bondarchuk N.V. (2013). Naprjamy vdoskonalennja mehanizmiv derzhavnoi' polityky rozvytku innovacijnogo potencijalu regioniv v konteksti antykrizovogo upravlinnja [Directions improving the mechanisms of state policy for innovation potential of the regions in the context of crisis management]. *Naukovyj visnyk Akademii' munitsypalnogo upravlinnja. Serija : Upravlinnja - Scientific Bulletin of the Academy of municipal management. Series: Managing*, 1, 89-95. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2012_1_14. [in Ukrainian].

2. Kalmykov O.V. (2011). Metody reguljuvannja rozvytku malogo biznesu u suchasnyh umovah [Methods of regulation of small business in modern conditions]. *Ekonomichni innovacii': Zb. nauk. pr. - Odesa: IPREED NAN Ukraïny - Economic innovation: Coll. Science. pr. - Odessa: IPREED NAS Ukraine*, 45, 93-96. [in Ukrainian].

3. Kuznecova I.S. (2003). Perspektivy rozvytku malogo innovacijnogo pidpryjemnyctva v Ukraïni [Prospects of Small Business Innovation in Ukraine]. *Ekonomika i prognozuvannja - Economics and Forecasting*, 4, 115-122. [in Ukrainian].

4. O.V. Popelo (2014). Male pidpryjemnyctvo jak dzherelo ekonomichnogo rozvytku u vysokorozvynenyh kraïnah [Small businesses as a source of economic development in developed countries]. *Visnyk Chernigivs'kogo derzhavnogo tehnologichnogo universytetu. Serija : Ekonomichni nauky - Journal of Chernihiv State Technological University. Series: Economics*, 3, 122-134. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vcndtue_2014_3_18. [in Ukrainian].

5. Parfenjuk Je.I. (2013). Nedoliky ta naprjamy udoskonalennja regional'noi' polityky derzhavnoi' pidtrymky rozvytku malogo pidpryjemnyctva (na prykladi L'vivs'koi' oblasti) [Shortcomings and directions of improvement of the regional policy of state support of small business (for example, Lviv region)]. *Innovacijna ekonomika - Innovative Economy*, 8, 138-142. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2013_8_31. [in Ukrainian].

6. Z. S. Varnalija. (2005). *Regiony Ukraïny: problemy ta priorityety social'no-ekonomichnogo rozvytku: Monografija [Regions of Ukraine: problems and priorities of socio-economic development: Monograph]*. K.: Znannja Ukraïny. [in Ukrainian].